

Марија Булатовић
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
Никола Булатовић
Филозофски факултет
Универзитет у Београду

УДК: 37:929 Јакшић Л.
Кратко или претходно
саопштење

<https://doi.org/10.18485/knjiz.2018.8.8.6>

Лујза Ст. Јакшић: апорије једног генеалогског истраживања¹

Аутори у раду представљају и објашњавају спроведено истраживање о пореклу Лујзе Ст. Јакшић, наставнице Више женске школе у Београду и ауторке прве граматике енглеског на српском језику. Генеалогско истраживање, подстакнуто посебним детаљем из литературе, тачније *Писма из Солуна* Јелене Димитријевић, симптоматично је текло у неколико поступно описаних фаза, указавши на бројне несагласности биографских података унутар корпуса претраживаних извора и докумената. Премда се представљено истраживање не поставља у хоризонт коначних одговора и решења, аутори образлажу епистемичку вредност личног документа, значај дигиталне грађе и научну релевантност сличних испитивања у контексту хуманистичких наука.

Кључне речи: Лујза Ст. Јакшић, *Писма из Солуна*, генеалогија, лични документ, дигитална хуманистика

Лујза Ст. Јакшић предавала је француски и енглески језик у Вишој женској школи краљице Драге и била је ауторка прве граматике енглеског језика на српском. Извори јој приписују заслуге за оснивање ђачке трпезе, као и новчано помагање дневног листа „Штампа“ који је основао и водио њен супруг, предратни публициста и дипломата Светолик „Света“ Јакшић. Оскудни биографски извори говоре да је Лујза Јакшић, пореклом Лужичка Српкиња, рођена као Јелисавета Ела Берник у Берлину око 1860, где се удала за извесног Швеђанина и променила име у Алиса Тепер. Након мужевљеве смрти, у Берлину се упознаје са Светоликом Јакшићем са којим се венчава у Бечу 1899/1900. године, променивши име у Лујза. Подаци наводе да је умрла за време Другог светског рата у великом сиромаштву. Да је Лујза Јакшић била велика пријатељица књижевнице Јелене Ј. Димитријевић, потврђују и Јеленина *Писма из Солуна* (1908) писана управо Лујзи. Указивање слависткиње проф. Марије

Митровић на специфичан парадоксалан детаљ у *Писмима*, чињеницу да се Јелена Димитријевић експлицитно и јасно обраћа Лујзи као Францускињи, пољуљало је плаузибилност фактографије и покренуло вишемесечно генеалогско истраживање у којем смо се сусрели са бројним неподударностима, али и дошли до значајних, обогаћујућих открића.

Поводом објективних околности истраживања, ваља напоменути да је истраживање порекла Лујзе Ст. Јакшић којој је, заслужно, посвећена страница у бази *Књиженства*,² започето почетком фебруара 2018. године, а условно завршено у јуну 2018. године. Кажемо условно јер, иако са крајње позитивним исходом, односно плодоносним резултатима и подацима који обогаћују наша сазнања, истраживање је у одређеним фазама показало бројне недоследности, али још важније, могућности за даљу претрагу и нова (са)знања. Фактографско трагање за пореклом нужно је текло у фазама од којих свака фаза понаособ представља истраживање *per se*, како се, уосталом, методолошки добро показало, али се уједно и ток истраживања у великој мери и самоодредио, како то обично и бива у комплексним задацима чији је циљ доћи до чињеница.

Писма из Солуна: Јелена и Лујза

С обзиром на то да је иницијално запажени детаљ у *Писмима из Солуна* указао на дискрепанцу међу биографским подацима којима располажемо о Лујзи, први корак био је детаљно и пажљиво читање текста који, поред свог књижевно-естетског, има и историјско-документарни значај. Ауторка *Писама*, Јелена Димитријевић, више пута, експлицитно, упућује на француско порекло своје пријатељице Лујзе којој упућује писма:

Ми смо, онда, читале многе твоје велике земљаке, вашег Шатобријана, вашег Ламартина, вашег Ига, вашег Лотија... Ти су твоји земљаци писали о Истоку, а ја сам онда Исток врло волела.³

Или, пак, касније и експлицитније у *Писмима*:

Али, што не могу ја, ми Српкиње, то могу твоје сународнице, то могу Францускиње, кћери великога народа, којима мајке нису робовале: у њих многе нове упиру очи.⁴

Занимљиво је да скоро свако писмо Јелена Димитријевић завршава поздравом за Лујзу и децу. Податак је интригантан с обзиром на то да извори не говоре о потомству Лујзе и Свете Јакшића, те је прва претпоставка била да ауторка можда мисли на Лујзине ученице, пошто је Лујза била разредна (класна) учитељица у Вишој женској школи, а та је позиција подразумевала изразиту бригу за ученице које су разредне учитељице дочекивале и испраћале. Међутим, у једном пасусу Јелена каже: „О, да сте овде, ми бисмо све четири, предвече селе у један каик...“⁵ мислећи на Лујзу и њену децу, док у другом пасусу пише: „Ко би рекао да су то турске девојке, с црним машнама, као твоја Булка.“⁶ Према овоме, следи, највероватније, да је Лујза којој Јелена пише писма имала две кћерке. Како Јакшић и Лујза нису имали деце, могли бисмо претпоставити да је реч о деци из Лујзиног првог брака са Швеђанином Тепером, но то је ипак само, засад недоказана претпоставка.

У једном пасусу *Писама* Јелена наговештава како Лујза говори и енглески, јер се наслућује се како је Лујза вероватно критиковала Јелену због неправилне употребе енглеског језика:

С Францускињама се разговараш слатко као с тобом, с Енглескињом говорим...Како? Енглески. Само у тим тренуцима тебе не желим, јер ти си ме била заплашила, те нисам смела да говорим.⁷

Још један интересантан одломак из *Писама* јесте следећи:

Међу Крићанкама било је врло лепих... Дошле су из Цариграда да се проведу, провеселе. Старијој неко рече Ајше, а ја се осмехнух, јер она се мени не чини Ајше него *Louise* или *Elise*.⁸

Наводимо овај цитат јер нам се чини да Јелена имплицитно, кроз сугестивну компарацију, упућује на своју пријатељицу Лујзу, иако хоће да каже како су Туркиње налик Францускињама. С обзиром на то да се наводи да је Лујзи име било

Јелисавета Ела (Берник), Ела је могао бити надимак од имена *Elise*, које етимолошки алудира и на име, Алиса, док је Јелисавета могла бити, у ствари, наша, српска варијанта имена Елизабета, односно имена: *Elisabetha*, *Elisavet*, *Elise*, *Elissa*, *Eloise*, *Heloïse*, *Aloyse*, *Aloysia*.⁹ Штавише, можемо претпоставити да је Лујзино пуно име могло бити и *Elisabeth Louise* или слично, с обзиром на то да два имена нису обичај у српској култури, као ни тенденција да се задржавају или посрбљавају оба имена.¹⁰ Претпоставке могу бити бројне. Углавном, пажљиво уочавање чињеничког слоја у *Писмима из Солуна* изнедрило је знатне чињеничке неподударности, али и отклонило сумњу за могућност да су ауторка прве граматике енглеског на српском језику и адресаткиња Јелене Димитријевић две различите жене.

„Читање“ извора

Наредни кораци у истраживању били су прикупљање, проверавање и компаративно анализирање важнијих извора и биографских података о Лујзи и њеном супругу Светолику. Опсег истраживања обухватио је најпре литературу и изворе који су наведени уз одредницу „Лујза Ст. Јакшић“ у бази *Књиженство. Српски биографски речник* Матице српске даје најпотпуније податке уз непотпуну библиографију. На пример, у попису библиографије наводи се погрешан наслов часописа, „*Psihologia*“ уместо „*Philologia*“, а извор о подацима промене имена из Јелисавета Берник у Алиса Тепер, па затим у Лујза Јакшић није наведен у библиографији. Такође, од стручних сарадника у Матици српској који су учествовали у састављању *Српског биографског речника* није добијен јасан одговор поводом недостатака података.

Код Косаре Цветковић, у документу који је штампан о педесетогодишњици Више женске школе, наводи се да је Лујза предавала француски језик од 1899. године у Вишој женској школи. Такође, налази се у попису разредних или класних учитељица као Лујза Ст. Јакшића/Јакшићка¹¹ што је према закону школе подразумевало да је имала високо образовање, вишу школу или завршен Филозофски факултет или, пак, пет година у служби након чега се морао полагати стручни испит.¹² Претпоставка је да је Лујза Јакшић већ имала високо образовање или је, бар, долазила из породице која је била високо образована.

Надаље, у приказу граматике енглеског коју је израдила Лујза Ст. Јакшић аутора Ненада Томовића, нема значајних биографских података, сем да је реч о пионирском делу од 53 стране, издатом 1900; међутим, граматика је без увода, предговора и библиографије и вероватно писана по узору на неки већ постојећи уџбеник енглеског. У Шематизму Србије, наведеном као извор из *Српског биографског речника*, државном календару који је извештавао о службовању, радним местима, саставу дипломатског тела, наводи се да је Лујза предавала француски и енглески језик до 1914. године у Вишој женској школи у Београду.¹³ Лујзина граматика енглеског спомиње се и у листу „Време“ из 1924. године у одељку посвећеном изложби педагошке литературе у оквиру тадашње конференције посвећене стваралаштву жена.¹⁴

Поглавље „Света Јакшић“ у *Силуетама старог Београда* Милана Јовановић-Стојимировића налази се у *Appendix*-у, додатку у постхумном издању, након што су нештампане „силуете“ пронађене у кући аутора. У поглављу се наводи врло приватна анегдота из живота Светолика Јакшића, те се чини да га је Стојимировић познавао лично и то добро, или је барем познавао Јакшићеве пријатеље. Светолик Јакшић сматран је у своје време за државног непријатеља, опозиционара и рушиоца режима радикалске Владе Николе Пашића, сумњичен за сарадњу са Аписом у завереничкој акцији против краља Александра Карађорђевића. Сматрало се и да је током рата био немачки агент због чега је био у изгнанству непосредно до своје смрти (1928), а свега годину дана раније био је амнестиран (1927). Стојимировић, као хроничар Београда, говори изузетно позитивно о Јакшићу, напомињући да је, када су отворене бечке књиге, установљено да Јакшић није био човек који је радио против своје земље. Према Шематизму, Јакшић је био дипломата у Берлину у периоду од 1893-1897. Оженио се Јелисаветом Елом Берник, како се наводи, Лужичком Српкињом из Берлина. Међутим, Стојимировић је надаље наводи искључиво као Елу Јакшић и напомиње да је била удата за извесног Швеђанина, али не спомиње промену имена. То је, између осталог, податак који наводи на тумачење да су сва претходно споменута имена (Јелисавета, Алиса, Лујза) била, вероватно, варијанте једног имена, јер се доводи у питање таква учестала промена личног имена, која би могла имати циљ сакривања идентитета, а засад, у току овог истраживања, не назире се јасан разлог за тако нешто у случају Лујзе Јакшић.

Светолик Јакшић је сахрањен у Берлину на руском гробљу, а у берлинским књигама умрлих, како смо накнадно открили, заведен је као Јакшић Света (Jakshitch

Sveta, März 1928).¹⁵ Такође, врло занимљиво, у четрдесетодневном помену који је дат у „Политици“¹⁶ спомиње се „удова Јелисавета“, а не Лујза. Велико је питање колико је Јакшићев, најблаже речено, неповољан положај у друштву утицао на Лујзу током живота, али и касније у историографији, јер су обоје, велики ангажовани интелектуалци скончали у сиромаштву, практично скрајнути из друштвеног живота, што и није био редак случај у српској историји тога доба.

Стојимировић врло непрецизно датира догађаје и пише скоро романсиране биографије без извора. Наиме, много је знао из прве руке и из личних познанстава. Рецимо, спомиње да је Ела Јакшић умрла „за време Другог светског рата“¹⁷ у сиромаштву. Може се претпоставити да је Други светски рат знатно пореметио прецизност података, што, ипак, не значи да се до података из тог периода уопште не може доћи. При првој посети Новом гробљу у Београду, речено нам је да у регистру не могу пронаћи име Лујзе Јакшић, а да листове умрлих из периода рата, који су ручно писани, не поседују у својој архиви под образложењем да су загуљени, изгорели, затурени, неправилно заведени, *etc.* Каснијим увидом, уз драгоцену помоћ историчарке др Јасмине Милановић, долази се до податка да је Лујза Јакшић, стара 95 година, професорка, рођена у Паризу, умрла у Београду, на подручју општине Стари град, 7. фебруара 1959. године, а сахрањена на Новом гробљу 9. фебруара 1959. године на парцели 7, гробница 28, ред 3. Разлика од нешто мање од две деценије у годинама смрти коју наводи Милан Јовановић-Стојимировић у *Силуетама* и године смрти добијене са Новог гробља јесте – необјашњива и збуњујућа.

Породична гробница Борота-Јакшић-Павловић одиста је само један мали споменик. Лујзино име није нигде наведено, нити се ичије име из породице Јакшић спомиње, као ни податак ко подиже споменик и слично (фотографије лица и наличја гробнице приложене су на крају текста – *Илустрација 2*). Вероватно је да су Јакшићи били у сродству са породицом Борота и Павловић, с обзиром да је, према подацима добијеним из архиве Новог гробља, Лујзину сахрану извршила Јованка Павловић из Београда,¹⁸ док је уплату извршила Матилда Павловић из Ријеке. Штавише, наша је претпоставка да су Павловићи били у ближем сродству са Светоликом Јакшићем, с обзиром на то да је Света Јакшић рођен у Чачку, док је, на пример, син Јованке Павловић, такође Светолик, према добијеном изводу, рођен у Краљеву. У истраживању се, захваљујући дигитализованим текстовима, дошло и до адресара из 1912. године за град Београд, где се под одредницом „Јакшић“ наводе

посебно Лујза као професорка у женској гимназији, а посебно Светолик, односно Света, као власник листа „Штампа“. Нејасно је из ког разлога су супружници забележени посебно. За Лујзу је наведена боравишна адреса у улици Краљице Наталије, а за Светолика адреса у Господар Јевремовој – обе на подручју београдске општине Стари град.

Како Историјски архив Београда не располаже матичним књигама које нису, према законској одредби, старије од сто година, обратили смо се Матичној служби општине Стари град. Због заштите података и других правних одредби, Матична служба Стари град није била у могућности да, зарад научно-истраживачког рада, изда умрли лист Лујзе Јакшић. Отуда, истраживање је у том тренутку, бар привремено, обустављено.

Контактирање релевантих и надлежних институција

Провера и анализа извора фондирале су наредни корак у истраживању – следећа фаза била је контактирање релевантних и надлежних установа културе које би могле понудити нове изворе и податке. Најпре, контактиран је Архив Србије, међутим добијен је одговор да Архив нема документацију о пореклу особа рођених изван тадашње Кнежевине Србије, као и да не постоји лични фонд Лујзе Јакшић. С обзиром на то да је Лујза радила у Вишој женској школи, преостало нам је да проверимо државне календаре и годишње извештаје Више женске школе из архива Министарства просвете Републике Србије, у којима би се могли наћи опширнији подаци о наставничком кадру који је чинила и Лујза Јакшић. Према разним бројевима Шематизма Србије и извештајима Више женске школе у Београду у Архиву Србије пронађен је податак да је "Лујза Ст. Јакшића постављена за привремену класну учитељицу 21. октобра 1899".¹⁹ Наводи се такође и да је предавала француски и енглески, премда енглески и није набројан у изборним страним језицима, већ руски, француски и немачки. Конкретно, у Извештају за школску 1899/1900. наведено је да је предавала енглески језик у IV разреду (3 часа) и француски у 2. одељењу II разреда – 3 часа, у III разреду 3 часа и у IV разреду 4 часа. Такође, коришћена је и њена граматика енглеског (Извештај 1902/1903), док је у Извештају за 1911/1912. наведено чак и да је била на боловању од 10. августа до 10. фебруара. Дакле, што се биографских података тиче, готово их нема. Лујза је 3.

јануара 1923. пензионисана, на своју молбу, као тадашњи професор II женске гимназије у Београду, како је наведено у „Просветном гласнику“ из те године.²⁰ На ту позицију постављена је указом 27. августа 1920. године, према „Просветном гласнику“ из исте године.²¹ Шематизам Србије није излазио за време I светског рата чијим крајем се гаси и Виша женска школа.

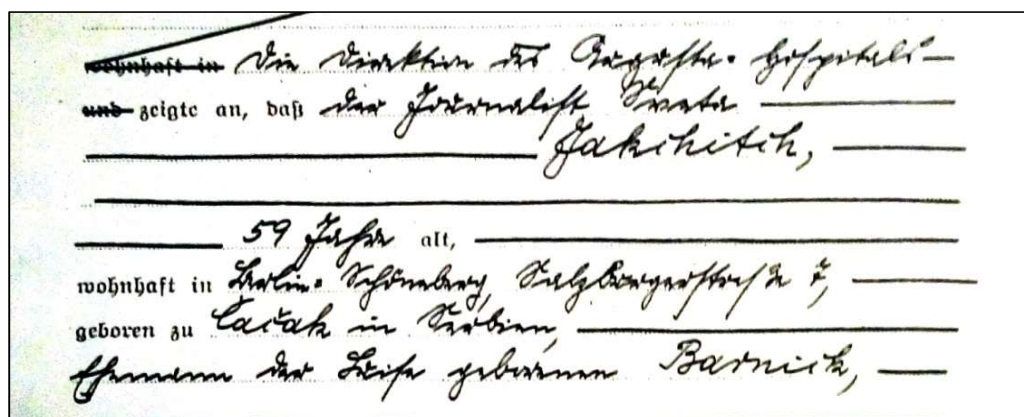
Како истраживање у Архиву Србије није уродило значајнијим резултатима, на савет особља Архива, али и вођени подацима из *Српског биографског речника*, обраћамо се Педагошком музеју у Београду. Пошто је за одредницу Лујза Јакшић у *Српском биографском речнику* коришћена фотографија као извор тог музеја, контактиран је Педагошки музеј у Београду поводом евентуалних података или личног фонда. Међутим, добијен је одговор да, осим извештаја Више женске школе, других података о наставничком кадру немају. Имајући у виду везе брачног пара Јакшић са Бечом и Берлином, одлучујемо да се обратимо и важнијим културним установама у иностранству: Аустријском државном архиву (Österreichische Staatsarchiv), Покрајинском архиву у Бечу (Wiener Stadt-und Landesarchiv), Покрајинском архиву у Берлину (Landesarchiv Berlin) и Матици лужичкосрпској (Matica Serbska).

Од Аустријског државног архива и Покрајинског архива у Бечу добијени су врло слични одговори. На лични захтев, од Аустријског државног архива достављен нам је допис како архив не чува податке о рођењима, венчањима и смрти, јер, наиме, у време Аустроугарске монархије, тај је задатак био поверен верским заједницама које су податке чувале у црквеним књигама локалних парохија. Централни регистар и општине у модерном смислу тада нису постојале, те су се такви подаци складиштили у архивима појединих заједница.²² Покрајински архив у Бечу потврдио је да је завођење рођења, венчања и смрти у грађанске регистре уведено у Аустрији тек 1938, док су, како је већ наговештено, ранији регистри чувани у црквеним књигама одређених заједница – јеврејске, католичке, лутеранске, неизјашњених, те да је по имену готово немогуће пронаћи особу. Из департмана за регистре верски неизјашњених грађана,²³ који датирају пре 1938, стигло је обавештење да брак Светолика Јакшића и Јелисавете Берник није забележен.

Надаље, од др Ање Похончове (Anja Pohončowa) из Матице лужичкосрпске добили смо одговор да Матица лужичкосрпска не располаже пописом или базом Лужичких Срба, те не могу пружити податак о појединцу, с обзиром да немају генеалошку базу. Међутим, интересантан податак који је Матица проследила у

приватној преписци јесте да фамилијарно презиме *Берник*, или лужичкосрпски пресловљено *Běrnik*, може бити лужичкосрпског порекла, као и да је, међу словенским народима, презиме Берник изузетно често презиме у Словенији.

Покрајински архив у Берлину указао је на недостатак података о Јелисавети Ели Берник, Алиси Тепер, односно Лујзи Јакшић у старим регистрима који запремају период од 1860-1942. У том периоду, у Берлину, као и у Бечу, није постојао централни регистар, већ је све било подељено на више канцеларија, што отежава долазак до података. Међутим, детаљном претрагом дигитализованих берлинских књига умрлих, у књизи за 1928. годину, у запису 338, пронађено је име, ручно записано, за које смо веровали да гласи „Света Јакшић“ (Sveta Jakchitch), те смо упутили захтев архиви, након чега смо добили и копију смртвнице Светолика Јакшића (Илустрација 1).²⁴

Илустрација 1. Смртвница Светолика Јакшића, фрагмент документа

Фаза тумачења рукописа, превод и интерпретација

Умрлица Свете Јакшића пронађена у берлинским књигама умрлих из 1928, затражена је од Покрајинског архива у Берлину. Добили смо је у папирној форми као оверену фотокопију оригиналног документа. Лични документ писан је ручно и то немачким курентом (*Kurrentschrift*),²⁵ посебним писмом које није у употреби од средине 20. века. Међутим, уз помоћ германисткиње и преводитељке, Драгане Андрејић, у документу је протумачено и преведено следеће:

Die Direktion des Augusta-hospitals zeigte an, dass der Journalist Sveta Jakchitch, 59 Jahre alt, wohnhaft in Berlin – Schöneberg, Salzburgerstrasse 7, geboren zu Čačak im Serbien, Ehemann der Louisa/e geborenen Barnick, zu Berlin im Augusta-hospital am fünfundzwanzigsten März des Jahres tausendneunhundertachtundzwanzig, mittags um [...] Uhr verstorben sei.

Geboren 26.4.1868.

Geheiretet 31.12.1900 in Wien.

У преводу на српски горе наведени немачки оригинал гласи овако:

Дирекција Аугуста болнице пријавила је да је новинар *Света Јакшић*, 59 година, са пребивалиштем у *Salzburgerstrasse 7* у Берлин-Шенеберг,²⁶ рођен у *Чачку* у *Србији*, супруг *Луизе*, рођене *Barnick*, преминуо у Берлину, у Аугуста болници 25. марта 1928. године око поднева у [...] часова.

Рођен 26. 4. 1868.

Оженио се у Бечу 31. 12. 1900.

Лист умрлих Светолика Јакшића недвосмислено је потврдио девојачко презиме Лујзе Јакшић и место венчања, али је проблем порекла и даље остао отворен. У речнику америчких породичних презимена презиме *Barnick* наводи се као презиме лужичкосрпског порекла:

Barnick (318) **1.** German (of Sorbian origin); nickname for a Slavic word meaning 'ram'. **2.** German: variant of BERNICK. **3.** Ukrainian (**Barnyk**): nickname from *barnyk*, denoting a species of bird.²⁷

Такође, као што су Немци презиме Јакшић словно прилагодили (Jakchitch), могуће је и да је, зарад лакшег изговора прилагођено и презиме Běrník (Barnick, Bernick). Оријентир за даље истраживање свакако су били место и датум венчања Светолика и Лујзе, на основу чега смо се обратили надлежним црквеним институцијама у Бечу и покушали да дођемо до њиховог венчаног листа који би дефинитивно отклонио многе недоумице. Најпре смо кренули са претрагом дигитализоване грађе доступне на интернету и прво смо се фокусирали на сајт

*Matricula*²⁸ на којем је бесплатно омогућен приступ црквеним књигама рођених, умрлих и венчаних из свих католичких цркава у Бечу, а упркос детаљној претрази нисмо дошли до тражених података. Затим смо се усмерили на православне цркве и то првенствено на српску православну цркву. На упит поводом потенцијалног венчаног листа послат српској цркви Св. Саве у Бечу добијен је одговор од свештеника Миљана Антића да у црквеним регистрима није забележен сличан брак, упутивши нас на грчку цркву.²⁹ У архивима грчке цркве у Бечу такође није нађен податак о венчању пара Берник-Јакшић. У руској цркви у Бечу, могли су понудити једино податке од 1970. године па надаље, с обзиром на то да је црква била затворена у периоду од 1914-1946, а велики део документације уништен за време Другог светског рата.

На савет запослених у Покрајинском архиву Берлина, отворили смо налог у немачком огранку америчке генеалогске базе *Ancestry*³⁰ за петнаестодневно бесплатно претраживање.³¹ У бази *Ancestry* преко базе берлинског архива пронађен је лист венчаних Алберта Тепера (Albert Tepper, рођен 5. јануара 1848) и Лујзе Матилде Берник (Luise Mathilde Barnick, рођене 16. марта 1867) за који претпостављамо да се може односити на нашу Лујзу Јакшић, из више разлога. Наиме, брак је склопљен 31. марта 1890. године у Берлину. За невесту се наводи да је рођена у Ној Веделу (Neu Wedell–Arnswalde)³² од оца Фердинанда Барника (Ferdinand Barnick) и мајке Матилде, рођене Дарков (Mathilde Darkow), као и да припада евангелистичкој цркви. За Алберта је у листу протумачено да је „трговац [Алберт Тепер], чији је идентитет потврђен на основу извода из матичне књиге рођених, Јеврејин, рођен 5. јануара 1848. године у Берлину, са пребивалиштем у Берлину“.³³ Хронолошки се датуми прилично подударају, Алберт је значајно био старији од Лујзе, а име Матилда се појављује и код Јакшића и Павловића који су очито били у сродству (пређашње споменута Матилда Павловић из Ријеке). У сваком случају, чак и да није реч о Лујзи Ст. Јакшић чије порекло испитујемо, можемо приметити да презиме Берник очигледно има словенске корене, те, иако јој Јелена Димитријевић приписује француско порекло, не можемо олако одбацити лужичкосрпске корене. У приватној електронској преписци са сорабисткињом Лубином Хајдук-Вељковић из Лајпцига наговештено нам је да у Паризу, осим појединаца, нема Лужичких Срба, те да је, уколико је Лујза Јакшић заиста рођена у Паризу, њено лужичкосрпско порекло „више него хипотетично“. Такође, њено словенско порекло не мора нужно бити укинито, с обзиром да се породично презиме

Barnick, у генеалогским истраживањима, јавља као презиме пољског порекла скраћено од личног имена „Barnimir“ или, пак, прото-словенског од глагола „borniti“ (срп. бранити, бранити се).³⁴

Закључак

Након вишемесечног истраживања, обиља нових података који су помно анализирани и контекстуализовани, прецизан податак о пореклу и месту рођења професорке и интелектуалке Лујзе Ст. Јакшић не можемо дефинитивно пружити. Било да је реч о историографском нехају, или хипотетичком „брисању историје“, *damnatio memoriae*, на таквим контрафактуелним тумачењима не можемо исписивати нову историју. Међутим, наше истраживање свакако може понудити релевантне и поуздане податке засноване на аутентичним изворима, часописима, календарима и личним документима, а који су изнети у овом раду. Но, овакав тип испитавања има свој вишеструки значај и допринос. Најпре, дигитализација рукописне грађе и ретко доступних штампаних издања значајно доприноси различитим типовима истраживања и драстично олакшава долазак до података, а нарочито у истраживањима, попут нашег, које захтева приступ архивима удаљених културних институција и личним документима од значаја. У том погледу, дигитална хуманистика у потпуности оправдава своје методе и алате у контексту пост-дигиталног доба у којем живимо. Друго, на основу приватних докумената и извода који су, наизглед прецизни и егзактни, покушали смо да реконструишемо један животни наратив. *Писма из Солуна* Јелене Димитријевић могу нам послужити као его-документ или его-текст у којем наративно „ја“, *ego loquens*, на основу дешавања у које је уроњено, конструише стварност која, поред естетске димензије, поседује примарну извештајну, стварносну димензију текста. Та двострука природа *Писама* приморава нас да крајње опрезно поступамо у интерпретацији. Међутим, како се показало у истраживању, чак и документи правно-бирокуратског типа, изводи, потврде, извештаји који су у функцији недвосмисленог обавештења или извештавања, у једном зачарном кругу, захтевају нови документ као део велике слагалице, како би се могла склопити фактичка истина. Али ипак, на крају, авантура истраживања која обогаћује наша досадашња, стара сазнања, као што је генеалогска потрага у овом случају, оснажује критичку и полемичку сферу интелекта, као и

разумевање да недосезање примарно постављеног циља не значи нужно неуспех. Напротив, лепота осмишљања пута и метода доласка до истине често уме да засени и циљ сам и притом раскрчи терен за нове поставке и преиспитивања.

¹ Овај рад настао је у оквиру пројекта *Књижевство, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године* (бр. 178029) Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² Погледати више о томе: <http://knjizenstvo.etf.bg.ac.rs/sr/authors/lujza-st-jaksic> (приступљено 15. 8. 2018).

³ Јелена Димитријевић, *Писма из Солуна*, приредили Владимир Бошковић, Дејан Аничих; превод Димостенис Стратигопулос, Владимир Бошковић (Лозница: Карпос, 2008), 13-14.

⁴ Ibid, 52.

⁵ Ibid, 22.

⁶ Ibid, 33.

⁷ Ibid, 88.

⁸ Ibid, 72.

⁹ Према генеалогским базама доступним на интернету може се запазити да се име *Aloysia* појављује код Чеха и Немаца док је Алојзија, словеначка варијанта.

¹⁰ На пример, познато је да се Павле Јуришић Штурм, Лужички Србин, пре преименавања свог имена и презимена у српску варијанту, што је била тенденција, звао Paulus Eugen Sturm.

¹¹ Упућивање на припадност мужу.

¹² Косара Цветковић, *Виша женска школа у Београду: педесетогодишњица 1863-1913*. (Београд: Виша женска школа, 1913), 108.

¹³ Шематизам Србије 1901-1912, 1914.

¹⁴ Време (22. октобар, 1924): 5.

¹⁵ Погледати на страни 34 дигитализованог документа, под ознаком 338, на следећем линку: http://www.content.landesarchiv-berlin.de/labsa/pdf/P_Rep_809_0230.pdf (преузето 28. 5. 2018).

¹⁶ Политика 3. мај 1928, доступно на:

<http://www.digitalna.nb.rs/wb/NBS/novine/politika/1928/05/03#page/9/mode/1up> (преузето 28.5.2018).

¹⁷ Јовановић-Стојимировић чак не прецизира ни годину.

¹⁸ Уз име наводи се и адреса: Улица Јелене Петковић 12.

¹⁹ Податак наведен према Годишњем извештају о Вишој женској школи за шк. 1899/1900.

²⁰ Види: Просветни гласник бр. 1, год. XL (јануар 1923).

²¹ Види: Просветни гласник бр. 4, год. XXXVII (октобар 1920).

²² Наведено према приватној електронској преписци са архивима од 16. фебруара 2018. године.

²³ Види: <https://www.wien.gv.at/english/administration/civilstatus/openinghours.html> (преузето 9. 6. 2018).

Департаман је надлежан за имиграциона питања данас.

²⁴ Види: http://www.content.landesarchiv-berlin.de/labsa/pdf/P_Rep_809_0230.pdf (преузето 28. 5. 2018).

²⁵ О основама немачког курента види: <http://www.kurrent-lernen-muecke.de/kurrentschrift.php> (преузето 10. 6. 2018).

²⁶ Шенеберг (*Schöneberg*) јесте део/општина Берлина.

²⁷ Patrick Hans, ed., *Dictionary of American Family Names, Volume One A-F* (New York: Oxford University Press, 2003), 103. Појачан део текста јесте оригиналан.

²⁸ Види више о томе: <http://data.matricula-online.eu/en/> (приступљено 20. 8. 2018).

²⁹ Наведено према приватној електронској преписци у августу 2018. године.

³⁰ Види више на следећем линку: *ancestry.com* и *ancestry.de*.

³¹ База *Ancestry*, основана као највећа светска профитна компанија пре нешто више од три деценије, располаже са неколико билиона генеалогских датотека, које је могуће једноставно претраживати преко мреже различитих генеалогских, генетичких и историјских сајтова и

микробаза. Претрагу је могуће извршити чак и путем уноса ДНК референци, или, пак, поједних података у вези са породичним стаблом.

³² Нови Ведел или данашње Дравно (Drawno) у Пољској, некада део Немачке до 1945.

³³ Наведено према дешифрованом оригиналном документу Namensverzeichnis zum Heiratsregister 1890, P. Rep. 801, Standesamt Berlin II, Nr. 229: „...der Kaufmann Albert Tepper, der Persönlichkeit nach auf Grund seiner Geburtsurkunde bekannt, mosaischer Religion, geboren den fünften Januar des Jahres 1848 zu Berlin, wohnhaft zu Berlin...“

³⁴ Наведено према приватној електронској преписци из периода јул-август 2018. године. Више о презимену Barnick погледати на следећем линку:

[http://wikide.genealogy.net/Barnick_\(Familienname\)](http://wikide.genealogy.net/Barnick_(Familienname)) (приступљено 20. 8. 2018).

Литература:

Необјављена документа и рукописи:

Archivalienkopie P. Rep. 809, Nr. 354, Landesarchiv Berlin

Гробница Лујзе Јакшић, xls документ, Ново гробље у Београду, март 2018.

Namensverzeichnis zum Heiratsregister 1890, P. Rep. 801, Standesamt Berlin II, Nr. 229

Namensverzeichnis Sterberegister 1928, P. Rep. 809, Standesamt Berlin XI, Nr. 230

Архив Србије:

Извештај Више женске школе 1899/1900 – 1913/1914. Београд: Виша Женска школа, 1896-1947 (Београд: Краљевско српска државна штампарија).

Шематизам Србије 1901-1912, 1914.

Секундарни извори:

„Пред отварањем конференције Женске Мале Антанте“. Време бр. 1021, год IV (22. октобар, 1924): 5.

„Личне и породичне вести“. Политика бр. 7186, год. XXV (3. мај 1928): 10.

Адресна књига Београда. Београд: Безбедност, 1912.

Димитријевић, Јелена. *Писма из Солуна*. Приредили Владимир Бошковић, Дејан Аничкић; превод Димостенис Стратигопулос, Владимир Бошковић. Лозница: Карпос, 2008.

Hans, Patrick, ed. *Dictionary of American Family Names, Volume One A-F*. New York: Oxford University Press, 2003.

Јовановић-Стојимировић, Милан. *Силуете старог Београда*. Избор и предговор Божидар Ковачевић. Београд: Просвета, 2008.

Попов, Чедомир (ур.). *Српски биографски речник. 4, И-Ка*. Нови Сад: Матица српска, 2009.

Просветни гласник бр. 4, год. XXXVII (октобар 1920)

Просветни гласник бр. 1, год. XL (јануар 1923)

Томовић, Ненад. „Прва граматика енглеског језика у Србији“. *Philologia* бр. 3 (2005): 165-170.

Цветковић, Косара. *Виша женска школа у Београду: педесетогодишњица 1863-1913*.
Београд: Виша женска школа, 1913.

Интернет извори:

<http://data.matricula-online.eu/en/>

<http://landesarchiv-berlin.de/>

<http://macica.sorben.com/>

<http://manage.archives.org.rs/>

<http://www.ancestry.de/>

[http://wiki-de.genealogy.net/Barnick_\(Familiename\)](http://wiki-de.genealogy.net/Barnick_(Familiename))

<http://www.oesta.gv.at>

<http://www.pedagoskimuzej.org.rs/>

Прилози

*Илустрација 2. Породична гробница Борота-Јакшић-Павловић
на Новом гробљу у Београду – лице и наличје*

Marija Bulatović
Faculty of Philology
Nikola Bulatović
Faculty of Philosophy
University of Belgrade

UDC: 37:929 Јакшић Л.
Preliminary Scientific Article

<https://doi.org/10.18485/knjiz.2018.8.8.6>

Lujza St. Jakšić: The Aporia of a Genealogical Research

In the paper, the authors present and explain their conducted research on the origin of Lujza St. Jakšić, a teacher at the Higher School for Girls in Belgrade and the author of the first English grammar book in Serbian. The genealogical research was sparked by one particular detail from literature – *Letters from Salonika* by Jelena Dimitrijević, to be exact. The research was carried out in several gradually described phases, pointing to numerous incongruences of the biographical data within the corpus of sources and documents that were searched. Even though the presented research is not placed within the horizon of final answers and solutions, the authors explain the epistemic value of the personal document, the significance of digital content and the scientific relevance of similar research in the context of humanities.

Keywords: Lujza St. Jakšić, *Letters from Salonika*, genealogy, personal document, digital humanities